

A Péceli Parnasszus ébresztése

A Rádayak péceli könyvtára – lényegét tekintve – alaposan feldolgozott témája a magyar könyv- és könyvtártörténetnek, de mint minden történeti kutatás, ez sem lehet lezárt fejezet. Akár újjólag felbukkant tények, körülmények miatt, vagy egyszerűen az utóélet fordulatai írják tovább a 18. században kezdődött történetet. Az esemény, amely ismét látóterünkbe emelte a magyar művelődéstörténet egyik bölcsőjét, a KÖNYV című kortárs képző- és iparművészeti kiállítás, amely helyszínéül a Ráday-kastélyt választotta. Nem véletlenül.

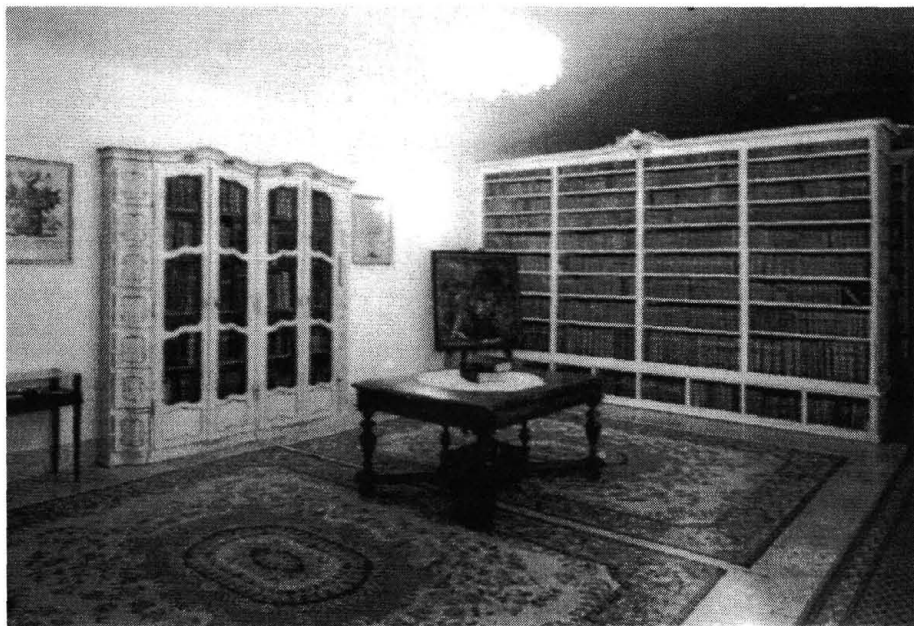
A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, a Műemlékek Állami Gondnoksága és a Péceli Parnasszus Alapítvány a Millenniumi Kastélyprogram keretében – Pannonhalmi

Zsuzsa keramikusművész kurátori munkájával, Lackó Ibolya művészettörténész rendezésében és sok-sok közreműködő segítségével – egy olyan kiállítást hozott létre 2000 novemberében, amely évszázadokat, művészeti ágakat, tudományt és hitet ölel át a könyv jegyében az alkotó és cselekedni akaró emberek révén.

Az évszázadok Ráday Pállal (Losonc, 1677–Pécel, 1733) kezdődtek, aki felesége hozományával péceli birtokhoz jutott. A művelt középnemes Rákóczi Ferenc szűkebb köréhez tartozott, ő fogalmazta meg a Recrudescunt kezdetű kiáltványt. A szatmári béke után hűségesküvet tett, és egyike lett legelső könyvgyűjtőinknek. Elsőként vállalta tudatosan a hungarika állomány gyarapítását, amivel megalapozta a nagyhírű Ráday Könyvtárat. Fia, Gedeon (Ludány, 1713–Pécel, 1792) már kizárólag tanulmányainak, majd az irodalomnak és könyvtárának szentelte életét. A péceli családi birtokon a régi kúria átépítésével, benne könyvtár- és olvasószobák kialakításával kényelmesen, méltó körülmények között helyezte el egyre gyarapodó könyvtárát. Az irodalomhoz értő, azt alkotni és szervezni is képes egyéniség volt. A 18. század végén még nem volt az országban olyan intézmény, amely a tudományos és irodalmi életet összefogta volna. Csak néhány, nagy műveltségű főúri család könyvtára adott lehetőséget az ilyen érdeklődés kielégítésére. Ilyen egysze-

mélyes intézmény volt Ráday Gedeon a péceli könyvtárral. Kölcsönzött Bél Mátyásnak, Batsányi Jánosnak, Gyöngyösi Istvánnak, Erdélybe Szilágyi Sámuelnek, Bod Péternek. Kastélyába bejáratos vendég volt a szellemi társ, Kazinczy Ferenc, aki egy ilyen alkalommal, 1788-ban, Klimes Tamással elkészítette Ráday arcképmetszetét. A művész Kazinczy és a műsák barátjának ábrázolja – latin nyelvű feliratai szerint – a hálósípkában modellt ülő házigazdát. A portré 1790-ben, az Orpheus címlapján jelent meg.

A kastély eredeti, díszes könyvtártermében, a kiállítás részeként láthattuk többek között Ráday Pál bőrkötésű kopott bibliáját, melyen még jól kivehető a dombornyomású possessor jelölés: Pauli de Rada; Szenci Molnár Albert munkáját, a Szent Dávid király zsoltárait 1766-ból – eredeti debreceni kötésben, valamint egy, a közelmúltban restaurált Schedel-krónikát. A gyűjtemény majd minden darabja díszes barokk bőrkötést kapott, melyekből a kiállítás is bemutatott néhányat. A művek e helyen, fehérre festett, aranyozott faragásokkal díszített fa polcokon álltak. Ráday Gedeon nemcsak gyarapította, méltó módon őrizte, de olvasta is könyvtára példányait, melyeket saját kezű lapszéli jegyzetekkel látott el, akárcsak a későbbi könyvgyűjtő, Somogyi Károly.

Az utódok anyagi romlásuk és érdeklődésük hiánya miatt nem akarták megtartani a becses gyűjteményt. Érdeklődött iránta Széchényi Ferenc gróf, számos külföldi gyűjtő és kereskedő, és több ízben az állami vásárlás szükségessége is felmerült. Évek múltán a szerencsére egyben tartott gyűjteményt Török Pál püspök vásárolja meg berendezésével együtt jutányos áron, a hívek adakozásából a Dunamelléki Református Egyházkerület részére 1861-ben. Az Egyházkerület máig őrzője maradt, az 1945 utáni államosítások sem érintették. A mai Ráday könyvtár nemcsak a Rádayak gyűjteménye, hanem a megvásárlása utáni folyamatos ado-

mányok és vásárlások összessége. Modern, nyilvános könyvtár, gyűjtőköre a protestáns teológia, a humán és társadalomtudományok felsőoktatásban szükséges munkái. Használói a kutatók és az egyetemi hallgatók. A könyvtár munkatársai különgyűjteményként kezelik a péceli könyvtárat, és a számítógépes feldolgozás lehetőségeit kihasználva – köszönhetően Ráday Gedeon gondosságának (megőrzött beszerzési adatok, könyvkötői számlák stb.) – a lehető legteljesebb adatbázist állítják elő a megvásárolt hagyaték minden egyes darabjáról.

A kastély sorsa nem alakult olyan mostohán, mint jó néhány le- vagy teljesen elpusztult társáé. Fénykora a 18. század végére tehető. A könyvtárterem mennyezete a tudományok allegóriáit ábrázoló freskókkal, a négy vörös márvány pillérrel ma is csodálatos. Az emeleti díszterem oldalfalain, melyeket nem pusztított el a korábbi tűzvész, keretezett metszetek gyanánt felfestett korabeli divatos ábrázolásokat, Ovidius *Árváltozások*-ját láthatjuk. Ezek alá Ráday Gedeon írt verssorokat és feliratokat. E képek eredeti mintái részei voltak a könyveken kívül a metszettek, festményekre és a numizmatikára is kiterjedő értékes gyűjteménynek. Ezek nagy része a későbbiekben szétszóródott vagy megsemmisült. A kastély és berendezése a folyamatos hanyatlás, majd a II. világháború során a végső pusztulás állapotába került. 1953–56 között a MÁV értékőrző helyreállítás után kórházzá alakította át, végül negyven éves használat után a Műemlékek Állami Gondnokságának adta át 1998-ban. Ezt a helyszínt választotta a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete – a hely szellemét megelevenítő témával – a kiállítás megrendezésére.

A művészekhez szóló felhívás a vizuális művészet szinte minden ágát mozgósította. 71 művész száznál is több alkotásban jelenítette meg a betűt, a könyvet és az általuk hordozott gondolatot a festő-, grafikus-, fotó-, szobrász-, keramikus-, textilművész és a könyvtervező tipográfus művészi eszközeivel. Megvalósításuk

ötletben, művészi transzformációban, kivitelben és anyagban is igen változatos, bennük az írás- és könyvtörténet állomásait láthatjuk viszont. Az ókori kőtáblák erejével hatott Vásárhelyi Emese kerámialapja, amelyen nemes antikvával a 13 aradi tábornok nevét olvashatjuk. Betű-gömbje maga a földkerekség magasból szemlélve, de olykor-olykor Petőfi jól felismerhető soraival. A kódex világát idézték Krajtsovits Margit fűzött kerámia lapjai és Véssey Gábor képzőművész *100 rajz a Bibliához* című kézzel írt és illusztrációkkal gazdagon díszített munkája. A lazán fűzött, lapozható mű mégis igazi modern alkotás. Katona Katalin finoman munkált, könyvet formázó réztömbje, a *Bibliotheca Hungarica V.*, a magyar könyv- és könyvtárkultúra keresztény eredetére utal. Konkrét olvasmányélményt elevenít meg Bárd Johanna *Tao Te King I-II.* című grafikája a színe és fonákja kettősségéről. Ézsiás István *Olvasmányok egy Kassák kötetből* című munkája színeivel, betűivel, kasírozott nyomtatott szövegekből épített térelemével egyszerre ragadta meg az író és képzőművész Kassákot. Számomra őt idézte Békés Rozi piros-fekete-fehér papír leprellője, a *Könyvtáros* is. Ezt a kedvelt alakzatot láthattuk még rézből Ligeti Erikától és kerámiából Pannonhalmi Zsuzsától. Almer Zsuzsa azzal hökkent meg a nézőt, hogy a telefonkönyvet fémborítással látta el, melybe angolul ezt a címet vágta: *Várólista az utolsó ítélethez.* Móder Rezső műve, a *Tudósoknak tudományos objekt* egyszerre hétköznapi és felfoghatatlan. Ami a tudós hozzáértőnek evidens, az a gyenge laikusnak fejtörés. Olajos György *A könyvkultusról*, illetve a *Borges idézetek* című munkájával a könyv és a nyomtatott szöveg időtlen horizontját tárja elénk. Mintha évmilliókkal ezelőtti időből származnának a szövegfelületű őskövyületek, és mintha évmilliók múltán került volna elő ez a lelet. A két idősíkot összekötő kapocs a 20. század és benne Jorge Luis Borges, egybefonva múlt, jelen, jövő.

A napjainkban megjelent bibliakiadásokhoz készített általa ékszerlemezeknek nevezett tűzzománc lapokat Rudó Anna. A színes rekesz-zománc technikájú, ornamentikával díszített művek a templomok ólomüvegeit idézik. Mai könyvkiadásunkban igen ritkák, de szerencsére léteznek az olyan kötések, mint Molnár Istváné. Munkái kézi fűzéssel, kézi oromszegővel készülnek, a bőrt intarziával vagy lágy hullámokkal teszi még vonzóbbá. A könyvtervezők közül Gyenge Ida könyvbortóiival, Molnár Krisztina és Bárd Johanna izgalmasan újszerű, Beniczky Miklós pedig stílusosan megtervezett tipográfiával (a két utóbbi a Szép könyvek versenyein is díjazott könyvekkel) szerepelt a kiállításon.

Könyv, könyvtár, képző-, ipar- és építőművészet Pécelen, a Ráday-kastélyban. Igen, ez mind együtt, és ott, egyetlen rendezvénysorozat, kiállítás, kapcsolódó konferencia és zárásként irodalmi–zenei est keretében. A vállalkozás sikerét, azt, hogy ezt a szerteágazó és mégis egységes tematikát a látogatók elé tárják, az összefogáson kívül az biztosította, hogy a könyv, művelődésünk és kultúránk nélkülözhetetlen eszköze, élő és ihlető tárgy. Kutajuk, óvjuk múltjában, rácsodálkozunk, ha a művész mutatja fel, és erős bizalommal nézünk jövője elé, látva, hogy könyvtervező tipográfusaink milyen folytonosan megújuló alkotó módon viszonyulnak a még mindig pótolhatatlan könyvhöz.

Stockné Horváth Mária